

کرونا؛ پاسخگویی دولت‌ها به افکار عمومی

واکنش مردم به تصمیم‌گیری‌ها و عملکرد
رسانه‌ها در پوشش اخبار

بهار ۱۳۹۹

❖ محورهای درخواستی

- مروری بر عملکرد دولت‌ها درباره شهرها به منظور مقابله با شیوع ویروس کرونا
- بررسی واکنش مردم به تصمیم‌گیری دولت‌ها و اعمال محدودیت‌های تردد
- بررسی نحوه پاسخگویی دولت‌ها به افکار عمومی با شیوع ویروس کرونا
- نگاهی به واکنش رسانه‌ها به چگونگی آرایه آمار و خدمات به بیماران کووید ۱۹
- مروری بر چگونگی مدیریت رسانه‌ها در کشورهای مختلف همزمان با گسترش این بیماری
- بررسی تقابل یا همکاری رسانه‌ها با دولت‌ها در روند مدیریت بحران کرونا

❖ خلاصه مدیریتی

- قرنطینه خانگی، منع رفت و آمد، بستن مرزها، متوقف کردن حمل و نقل عمومی شهری و بین شهری، ممنوعیت گسترده حضور در اداره‌ها و بانک‌ها و مسدود کردن راه‌های ورودی و خروجی شهرها این‌ها از جمله اقدام‌هایی است که دولت‌های کشورهای مختلف برای مقابله با شیوع ویروس کرونا تاکنون در پیش گرفته‌اند.
- در همین چند هفته اخیر برخی راهکارها از سوی دولت‌های مختلف اجرا شده و هم‌اکنون نیز اجرا می‌شود یا متوقف و در ادامه به شکل دیگر درآمده است چرا که از سیاست نخست اتخاذ شده برای مهار این ویروس، پاسخ مناسب را دریافت نکرده‌اند.
- تا پیش از سه‌شنبه پنجم فروردین ۱۳۹۹ برابر با ۲۴ مارس ۲۰۲۰ بعضی کشورها از راهکاری به نام «استراتژی تسکین» برای کنترل بیماری کووید ۱۹ استفاده کردند اما از این تاریخ به بعد برای تعدادی از این دولت‌ها ناکارآمدی راهکارهای موسوم به «استراتژی تسکین» عیان و ثابت شد که تنها راه مقابله با کرونا اتخاذ هر چه سریع‌تر «استراتژی سرکوب» است.

- استراتژی تسکین Mitigation Strategy بر بنیاد تئوری «ایمنی گله‌ای» Herd Immunity بنا شده که در تاریخ پزشکی به کار می‌رود بدان معنا که در تاریخ بشر و سایر حیوانات بر اساس اصل «انتخاب طبیعی» بیماری‌هایی آمده و رفته‌اند و با نابود شدن بخشی از جمعیت (گله) سایرین مصون شده‌اند.
- «ایمنی گله‌ای»، که در معادل‌گزینی فارسی آن را تزئین کرده و به‌جایش «ایمنی جمعی» به کار می‌برند، مفهوم علمی دقیقی است اما نمی‌تواند راهکار دولت‌ها برای مبارزه با کرونا باشد به بهای مرگ بخش مهمی از جمعیت. نمونه‌های موفق چین و سایر کشورها، به‌ویژه سه کشور تایوان، کره جنوبی و تایلند، ثابت می‌کند که ویروس مهارشدنی است، هیچ الزامی نیست بخش مهمی از جامعه مبتلا شوند و مدیریت قوی دولت‌ها می‌تواند جان انسان‌ها را نجات دهد.
- «استراتژی تسکین» را این‌گونه تعریف می‌کنند: «غیرممکن است بتوانیم مانع از شیوع عام کروناویروس شویم، پس اجازه دهیم راه خود را برود و ۶۰ تا ۷۰ درصد مردم مبتلا شوند و در این دوره از طریق سیستم بهداشتی ویروس را مدیریت کنیم. «استراتژی سرکوب» بدان معناست که باید به فوریت و با اقدامات ضربتی و سنگین بیماری را تحت کنترل درآورد و از طریق مراعات اکید اصول «دوری‌گزینی» یا «فاصله‌گیری اجتماعی Social Distancing» و تست گسترده بیماران و قرنطینه کردن اکید حاملان ویروس و مبتلایان و سایر اقدامات ضرور مانند بستن مرزها زنجیره انسانی انتقال ویروس را قطع کرد.
- همه این‌ها درحالی است که تحقیقات نشان داده تنها راه برای مبارزه با این مشکل قرنطینه کامل و شکستن حلقه اتصال است تا انتشار ویروس از نقطه «الف» به «ب» تسری پیدا نکند از همین‌روست که بسیاری از دولت‌ها بر «خانه ماندن» تاکید می‌کنند.

➤ بریتانیا

دولت انگلیس نیز سیاست «ایمنی گله‌ای» را پیاده‌سازی کردند اما آن‌ها نیز متوجه مناسب نبودن این روش شدند بنابراین به سوی قرنطینه کامل پیش رفتند. این دولت که در ابتدا به دنبال استراتژی عجیب انتشار آزاد ویروس و کسب مصونیت طبیعی از سوی حداقل ۶۰ درصد از مردم بود، پس از روبرو شدن با انتقادات وسیعی که تعداد تلفات را در این شرایط مابین ۲۵۰ هزار تا ۳۰۰ هزار نفر می‌دانست از برنامه خود عقب‌نشینی کرد. در همین رابطه بوریس جانسون، نخست‌وزیر انگلستان در یک کنفرانس مطبوعاتی با اعلام این تصمیم گفت: «همه با هم برای غلبه بر این ویروس تلاش خواهیم کرد. از مردم هم می‌خواهم که با ماندن در خانه‌هایشان به سلامتی جامعه کمک کنند.»

دولت بوریس جانسون که منادی جنجالی «استراتژی تسکین» بود اما سرانجام مجبور شد در ۱۶ مارس ۲۰۲۰ برابر با ۲۶ اسفند ۱۳۹۸ به‌طور رسمی از موضع خود به سود «استراتژی سرکوب» عدول کرده و راهکارهای ضربتی و سخت در پیش گرفته است.

موضع دولت انگلستان در ابتدا این بود که اگر محدودیت‌ها را زودتر از موقع به اجرا بگذارد، مردم پس از گذشت مدتی دلزده و خسته می‌شوند و آن محدودیت‌ها را رعایت نخواهند کرد. این استراتژی چنین است که مقام‌های بهداشتی این کشور حتی ایزوله کردن افراد مسن را هم هنوز زود می‌دانند. این استراتژی ریسک مبتلا شدن ۴۰ میلیون نفر به ویروس کرونا را می‌پذیرد.

در ابتدا دولت بریتانیا برای مقابله با کرونا چهار مرحله عملیاتی را در دستور کار خود قرار داد که این مراحل بر اساس میزان شیوع این بیماری تنظیم شده بود و شامل تلاش برای مهار، تأخیر، تحقیق و واکنش دولت به گسترش کروناویروس بود. مرحله اول شامل شناسایی مبتلایان به این ویروس و انتقال آنان به واحد خاص بیماری‌های عفونی و قرنطینه آنان برای پیشگیری از گسترش بیماری است.

اگر این ویروس کنترل نشود، می‌تواند ده‌ها هزار نفر را آلوده کند و تعداد قابل توجهی در همان زمان به شدت بیمار شوند و سیستم بهداشت ملی انگلیس (NHS) را تحت‌الشعاع خود قرار دهند در نتیجه ممکن است تختخواب مراقبت‌های بحرانی برای بیماران کافی نباشد. راهبرد تأخیر نیز به دلیل احتمال انتقال این بیماری در ماه‌های بهار و تابستان طراحی شده است که ممکن است این بیماری در هوای گرم نیز امکان انتشار اما به میزان کمتر داشته باشد. در

این مرحله است که دولت تدابیری از قبیل تعطیلی مدارس، به تعویق انداختن یا لغو تجمعات بزرگ مانند مسابقات فوتبال و کنسرت‌ها و تشویق مردم به کار از خانه را در نظر خواهد گرفت.

این چیزی است که مقامات آن را «فاصله اجتماعی» می‌نامند و به افراد گفته می‌شود که تعامل خود را با یکدیگر محدود می‌کنند، بیشتر در خانه بمانند و در ملاقات با نزدیکان سالخورده و غیره تجدیدنظر کنند. سومین مرحله مهم، تحقیقات است که از قبل آغاز شده و همچنان ادامه خواهد داشت. مرحله نهایی راهبرد دولت برای کاهش ویروس با گسترش بیماری و عدم امکان توقف یا حتی کاهش سرعت آن است. در این مرحله تأکید بر نجات هرچه بیشتر زندگی و حفظ نظم عمومی و تداوم خدمات عمومی خواهد بود. در این مرحله شورای امنیت ملی، شوراهای محلی، پلیس، آتش‌نشانی و غیره مواردی با عنوان برنامه‌های مقابله با گسترش این ویروس را فعال می‌کنند.

در موارد شدید پزشکان مجبور به مراقبت جیره‌بندی برای افراد به‌شدت نیازمند خواهند شد. ممکن است پلیس نتواند به برخی از این موارد واکنش نشان دهد و در این زمان ارتش انگلیس نیز به پلیس کمک خواهد کرد. مت‌هانکوک، وزیر بهداشت انگلیس تصمیمات خود را بر اساس توصیه‌های علمی که به دولت داده می‌شود، با هدف حداقل کردن اختلالات اجتماعی و اقتصادی، منوط به ایمن نگه‌داشتن مردم اتخاذ خواهد کرد.

➤ هلند و کانادا

از ۲۳ مارس ۲۰۲۰ مقارن با چهار فروردین ۱۳۹۹، دولت‌های هلند و کانادا نیز که «استراتژی تسکین» را دنبال می‌کردند، عقب‌نشینی کرده و «استراتژی سرکوب» را در پیش گرفتند و برخی اقدامات ضربتی مبتنی بر «دوری‌گزینی اجتماعی» را اعلام کردند. نتیجه اتخاذ سه ماهه سیاست «ایمنی گله‌ای» و راهکارهای مبتنی بر «استراتژی تسکین» از سوی دولت‌های کانادا و هلند گسترش وسیع بیماری بود در کشورهای فوق که امروز مقابله با آن را برایشان بسیار دشوارتر می‌کند و احتمالاً سرنوشتی نزدیک چون ایتالیا و اسپانیا را در این دو کشور رقم می‌زند.

➤ آمریکا

ایالات متحده و رئیس جمهور، دونالد ترامپ در ابتدا با این توجیه که قرنطینه موجب فروپاشی اقتصادی می‌شود، مخالف قرنطینه بودند. دولت ترامپ افتاد ترجیح داد بین اقتصاد و احتمالاً تلفات محدود، دومی را انتخاب کنند اما چون به مرور تعداد مبتلایان به این ویروس در آمریکا زیاد شد و هزاران نفر تخت‌های بیمارستانی را اشغال کردند آن‌ها به این نتیجه رسیدند که نظام درمان با کمبود روبرو خواهد شد بنابراین هم چرخ اقتصاد می‌خوابد هم تلفات زیاد می‌شود با این نتیجه‌گیری دولت ترامپ تغییر روش داد و قرنطینه کامل را برگزید.

این درحالی است که به‌تازگی ترامپ بار دیگر تاکید کرده است که مردم می‌خواهند به سر کار برگردند چون در غیر این صورت اقتصاد ضربه خواهد خورد. با این حال به نظر می‌رسد که موضع رییس جمهوری آمریکا نسبت به قبل کمی ملایم‌تر شده است. او قبلاً گفته بود «ما نسبتاً به‌زودی کار را از سر خواهیم گرفت... خیلی دلم می‌خواهد تا عید پاک امور از سر گرفته شود.» اما او چهارشنبه گفت امیدوار است تا «عید پاک - ۱۲ آوریل - بتواند در مورد گام‌های بعدی تصمیم بگیرد و افزود که «ممکن است بخش‌هایی از کشور» دوباره سر کار رفته باشند چون «بخش‌های بزرگی از کشور هست که تاثیر کمی گرفته است.» او اضافه کرد که «هرچه بیشتر تعطیل بمانیم بهبود اقتصادی سخت‌تر می‌شود.»

اندرو کومو، فرماندار نیویورک گفته است: «نشانه‌هایی اولیه از موثر بودن تدابیری مثل کاهش تردد در مهار شیوع ظاهر شده است.»

از طرفی، سنای آمریکا یک بسته محرک‌های اقتصادی به ارزش دو تریلیون دلار برای کاستن از تاثیر شیوع کووید-۱۹ را تصویب کرده است. این طرح شامل پرداخت ۱۲۰۰ دلار به بیشتر بزرگسالان و کمک به کسب‌وکارهای کوچک برای پرداخت حقوق کارمندان می‌شود. این طرح که جزییات کامل آن هنوز روشن نیست در صورت تصویب نهایی بزرگترین مجموعه محرک اقتصادی در تاریخ آمریکا خواهد بود. با این حال منتقدان از هر دو حزب دمکرات و جمهوری‌خواه تهدید کرده‌اند که مانع تصویب آن خواهند شد. پیشتر تیم اسکات، بن سس و لیندزی گراهام سناتورهای جمهوری‌خواه گفتند که این لایحه طوری تنظیم شده که «کارمندان را تشویق می‌کند به جای

آنکه سر کار بروند ترجیح دهند بیکار شوند.» آنها در بیانیه‌ای گفتند اگر این مشکل حل نشود یا دولت اطمینان حاصل نکند که هیچ کس در دوره بیکاری حقوقی بیش از حقوق اشتغال نخواهد گرفت، «متأسفانه ما مجبوریم با این لایحه مخالفت کنیم.»

به گزارش خبرگزاری رویترز، سناتور برنی سندرز نیز گفته است: «من آماده‌ام این طرح را متوقف کنم مگر آنکه شروط قوی‌تری بر ۵۰۰ میلیارد دلار پولی که قرار است صرف رفاه کمپانی‌ها شود اعمال شود.» الگزاندریا اوکازویو کورتز، نماینده چپ‌گرا از برانکس نیویورک در کنگره هم جزییات طرح را «نگران‌کننده» خوانده است.

این طرح از حمایت فراجناحی برخوردار است اما همچنین باید در دو مجلس نمایندگان تصویب شود و به امضای ترامپ برسد. در همین حال فرماندار نیویورک این طرح را برای ایالت خود «به درد نخور» توصیف کرد و ۳۸ میلیارد دلار کمک پیشنهادی آن به نیویورک را «قطره‌ای در یک سطل آب» توصیف کرده است. او گفت نیویورک که شاهد بالاترین آمار ابتلا در آمریکا است با ۱۵ میلیارد دلار کسری روبروست و تخمین زد که تاکنون یک میلیارد دلار در این ایالت خرج مقابله با بحران ویروس کرونا شده است. جزییات این طرح هنوز در اختیار مجلس نمایندگان گذاشته نشده است.

➤ ایران

در ایران نیز نحوه تصمیم‌گیری همین‌گونه بود؛ یعنی دولت‌مردان در ابتدا به این فکر کردند که بودجه برای حمایت از معیشت مردم ندارند و فشار زیادی به اقتصاد تحمیل خواهد شد بنابراین مدام اعلام می‌کردند تصمیمی بر قرنطینه کامل ندارند اما با گسترش این ویروس، کم‌کم به سمت قرنطینه کامل تغییر رویه دادند؛ اقدامی که در چین و هند نیز اتفاق افتاد.

صبح پنج‌شنبه هفتم فروردین ۱۳۹۹، وزارت کشور از «قرنطینه شهرهای ایران» خبر داد. براین اساس اعلام شد: «محدودیت‌های سختگیرانه‌ای برای مقابله با شیوع ویروس جدید کرونا در ایران اعمال می‌شود؛ از جمله اینکه ورود به شهرهای ایران برای افراد غیرساکن ممنوع خواهد شد.»

به گفته معاون وزیر کشور «شهروندان ایرانی که در سفر هستند باید به محل زندگی شان بازگردند و دیگران هم اگر برنامه‌ای برای سفر دارند باید آن را لغو کنند.»

طبق این تصمیم دولت ایران «افراد با مشخصاتی همچون کد ملی، پلاک خودرو و حق بیمه به عنوان ساکنان یک شهر شناسایی می‌شوند. برای کارگران و کارمندانی که ناگزیر به رفت و آمد میان شهرها هستند نیز «کارت تردد» صادر می‌شود.»

همزمان با اعلام جزییات محدودیت‌هایی که در ایران اعمال شد این نکته نیز قابل ذکر است که تخلف از آنها با جریمه‌هایی چون توقیف خودرو و پلمپ واحد صنفی روبرو خواهد شد. در همین روز حسن روحانی، رئیس جمهوری نیز از احتمال اختصاص یک میلیارد دلار برای بخش درمان و بیمه بیکاری خبر داد و گفت «به کارفرمایانی که نیروی کار خود را نگه دارند وام با بهره پایین داده می‌شود.»

اعمال این «مقررات جدی‌تر» در ایران درحالی از سوی دولت تصمیم‌گیری شد که بیش از یک ماه از تایید رسمی وجود کرونا در ایران می‌گذرد. در این مدت مقام‌های مختلف درباره محدودیت تردد میان شهرها برای جلوگیری از گسترش شیوع اغلب به توصیه در خانه ماندن اکتفا کردند و جاده‌ها باز بودند. تاکنون نیز مشخص نیست که محدودیت‌های تازه تنها شامل تردد میان شهرهاست یا آنکه محدودیت‌هایی هم برای رفت و آمد داخل هر شهر در نظر گرفته می‌شود.

چین

موفقیت دولت و کشور چین در کنترل نسبی بیماری کرونا در روزهای اخیر واکنش‌های رسانه‌ای زیادی را موجب شده است و بسیاری از مفسران استدلال می‌کنند که واکنش مناسب چین در قبال بیماری کرونا می‌تواند شاهدهی باشد بر کارآمدی نظام‌های اقتدارگرا در عکس‌العمل نسبت به بحران و به عبارتی بهتر در زمینه مدیریت بحران.

به گزارش واشینگتن‌پست، اما شواهد دیگری نیز در این روزها جلوی چشم هستند که گواهی می‌دهند دموکراسی‌ها نیز در زمینه محافظت از سلامت عمومی می‌توانند عملکرد مناسبی داشته باشند. البته به شرطی که از نقاط قوت ذاتی دموکراسی بهره‌مناسبی ببرند که آشکارترین مثال در این مورد کشور کره جنوبی است. طبق این گزارش «با

این که بسیاری از کارشناسان و مفسران موفقیت پکن را در کنترل ویروس کرونا به دلیل سیاست‌های سخت‌گیرانه و سنت‌های بازمانده از دوران کمونیسم می‌دانند اما در عمل موفق‌ترین کشور در برخورد با کرونا کره جنوبی است که نه تنها از روش‌های مناقشه‌برانگیز و گاه غیرانسانی چینی‌ها استفاده نکرده، که کمترین تلفات انسانی و به اصطلاح مرگ‌ومیر بر اثر بیماری کووید-۱۹ را نیز به ثبت رسانده است.»

از طرفی، به اعتقاد برخی از تحلیل‌گران، در زمینه موفقیت چین در چالش کرونا دو مشکل عمده وجود دارد: اول این که برای باور کردن گزارش‌های تبلیغاتی و پروپاگاندا مانند دولت چین باید خیلی روی صداقت پکن حساب کرده باشیم و دیگر این که تجلیل و تقدیر از واکنش مناسب و پیروزی چین در مبارزه با کرونا نباید به معنای نادیده گرفتن ماه‌ها انکار، پرده‌پوشی و اشتباه‌های مدیریتی و پزشکی باشد که همه این‌ها نقش مهمی در انتشار ویروس به سایر نقاط جهان داشته‌اند.

البته بی‌تردید باید به دولت چین برای کارهای درست و مناسبی که به‌ویژه در برخورد با شیوع کرونا انجام داده است، احترام گذاشت. در گزارشی که در تاریخ ۲۸ فوریه توسط سازمان بهداشت جهانی منتشر شده، از پکن برای بسیج سازمان‌های دولتی و توجه به نقش مردم در مبارزه با کرونا تشکر شده است. با این حال سازمان جهانی بهداشت که از اقدامات چین تقدیر کرده، از یاد نبرده که احتمالاً بخش بزرگی از موفقیت در چین مدیون مردم این کشور بوده که برای محصور نگه داشتن ویروس کرونا در ووهان و استان هوبی همکاری کرده‌اند.

با این حال برخی معتقدند «تصور کنید که اگر پکن هفت یا هشت هفته قبل به صراحت و شفافیت ماجرای شیوع کرونا را رسانه‌ای کرده بود، این همه‌گیری ممکن است هرگز به این حد نمی‌رسید.»

➤ ایتالیا

با توجه به شیوع گسترده ویروس کرونا در ایتالیا و میزان بالای مرگ‌ومیر بر اثر این بیماری در این کشور، ایتالیا نخستین کشور جهان بود که برای جلوگیری از شیوع ویروس کرونا سراسر خاک خود را در وضعیتی شبیه قرنطینه ملی قرار داد. اواسط اسفندماه، جوزپه کونته، نخست‌وزیر ایتالیا، اعلام کرد محدودیت‌هایی که برای جلوگیری از

شیوع ویروس کرونا در شمال این کشور اتخاذ شده بود، در تمامی این کشور به اجرا گذاشته می‌شود. این محدودیت‌ها شامل ممنوعیت برگزاری تجمعات و مراسم‌های عمومی هم خواهد شد.

در همین حال این کشور اعلام کرد برنامه‌هایی برای کاهش مالیات‌ها و به تعویق انداختن بازپرداخت وام مسکن برای کسانی دارد که تحت تأثیر شیوع کرونا قرار گرفته‌اند. کونته عصر دوشنبه، نهم مارس، تاکید کرد که با سراسری شدن محدودیت‌ها، فقط به سفرهای بسیار ضروری که قابل به تعویق انداختن نیستند اجازه تردد داده خواهد شد. نخست‌وزیر ایتالیا گفت این اقدامات برای محافظت از آسیب‌پذیرترین قشر جامعه این کشور در نظر گرفته شده است. دولت ایتالیا در عین حال اعلام کرد که مبلغ ۱۱ میلیارد دلار برای جبران خسارات مالی ناشی از شیوع کرونا اختصاص داده است. اعلام شده که از جمله برنامه‌های دولت، کاهش مالیات‌ها و به تعویق انداختن بازپرداخت وام مسکن خواهد بود.

➤ ژاپن

ژاپن نیز درصدد اعمال قوانین سخت‌تر برای مردم این کشور است. نخست‌وزیر ژاپن روز دوشنبه چهارم فروردین ۱۳۹۹ اعلام کرد «این کشور در تلاش برای مقابله با شیوع کرونا از افرادی که از آمریکا وارد ژاپن می‌شوند می‌خواهد خود را به مدت ۱۴ روز قرنطینه کنند. افرادی که در طول این دو هفته وارد ژاپن می‌شوند ملزم خواهند شد خود را در مکان‌هایی همچون خانه‌ها یا هتل‌ها قرنطینه کنند و از وسایل حمل‌ونقل عمومی استفاده نکنند.» یک مقام دولت ژاپن اعلام کرده است: «این تصمیم از روز ۲۶ مارس تا پایان ماه آوریل اجرایی خواهد شد.»

دولت ژاپن اقدامات مختلف دیگری را برای مقابله با این پدیده در پیش گرفته است. اعلام تعطیلی مدارس، درخواست از شرکت‌ها برای در پیش گرفتن سیاست دورکاری هرچه بیشتر، تخصیص بودجه و یارانه‌های مختلف برای حمایت از کسب و کارهای مختلف از جمله اقداماتی بودند که دولت در پیش گرفت. اما برخی اقدامات دولت و ویژگی‌های فردی مردم ژاپن شاید از مهم‌ترین دلایل عدم بحرانی شدن شرایط تاکنون بوده است. با وجود بوروکراسی پیچیده و کند بودن سیستم اداری در کشور ژاپن، فرمانبرداری و یکپارچگی عملکرد به این سیستم کمک کرده تا در مواقع

بروز بلایای طبیعی و بحران‌های بزرگ بتواند به سرعت واکنش نشان دهد. با شیوع بیماری کووید-۱۹، دولت ژاپن هم‌چون همیشه اساس کار را بر اطلاع‌رسانی شفاف قرار داده است. درگاه اینترنتی دفتر نخست‌وزیری ژاپن نه تنها دو صفحه جدید مختص این بیماری ایجاد کرده است که در صفحه نخست نیز جدیدترین اخبار و تصمیمات مربوطه را با رنگ قرمز به منزله هشدار در اختیار مراجعه‌کنندگان می‌گذارد.

در وزارتخانه‌های مختلف اداره کرونا تشکیل شده و براساس راهبردهای اعلامی دولت، اقدام به اتخاذ تصمیم می‌کنند. شرکت‌ها، رستوران‌ها و غیره نیز هر یک در حد توان خود اقدامات مربوطه خود را شرح داده و بینندگان را از آخرین تغییرات در برنامه‌های کاری خود و غیره مطلع می‌سازند. رسانه‌های تصویری با پرهیز از وارد کردن استرس، با شرح کامل وضعیت بیماری با رسم نمودار و گرافیک از بینندگان می‌خواهند که تا حد ممکن از اجتماعات و مکان‌های شلوغ دوری کنند و در صورت دچار شدن به بیماری در منزل به استراحت بپردازند و چنانچه پس از چهار روز بهبودی احساس نکردند به بیمارستان مراجعه کنند.

سیاست دیگر دولت، آینده‌اندیشی و اتخاذ تدابیر مناسب برای زمانی است که اوضاع از کنترل خارج شود. آخرین تدابیر اتخاذ شده به صورت مکتوب در درگاه نخست‌وزیری قرار گرفته و با شرح مآل و پیش‌بینی اتفاقات پیش‌رو، اقدامات دولت را شرح می‌دهد. در آخرین اعلام دفتر نخست‌وزیری به این نکته اشاره شده است که سیاست دولت بر کاهش سرعت شیوع بیماری، تلاش برای جلوگیری از رسیدن بیماران به مرحله حاد، کاهش تاثیرات اجتماعی-اقتصادی متمرکز خواهد بود.

در زمینه اقدامات انجام شده برای پیشگیری از گرانی یا نایابی برخی اقلام می‌توان به ماسک صورت اشاره کرد. دولت در جدیدترین ابلاغیه خود علاوه بر ممنوعیت واسطه‌گری در فروش ماسک، اقدام به خرید ۲۰ میلیون ماسک پارچه‌ای و توزیع در تاسیسات بهداشتی کرد. هم‌چنین ۱۵ میلیون ماسک مخصوص کادر پزشکی نیز از جانب دولت خریداری شده که در صورت نیاز در تاسیسات دارای اولویت توزیع می‌شود. توکیو هم‌چنین سیاست خود در حمایت از افزایش تولید ماسک از سوی تولیدکنندگان این محصول را نیز اعلام کرده است. با توجه به انتقادات موجود، علاوه بر افزایش تعداد آزمایشات به ۷۰۰۰ مورد در هر روز، این آزمایشات را تحت پوشش بیمه اعلام کرده است که با یارانه‌های اهدایی از طرف دولت، سهم بیمه‌شونده را صفر نگه می‌دارد.

از دیگر اقدامات در سطح کلان می‌توان به شفافیت آمار موجود اعلام کرد. کارشناسان وزارت بهداشت ضمن تایید این واقعیت که با توجه به تست‌های انجام شده، تعداد مبتلایان اعلامی لزوماً نشان‌دهنده آمار واقعی نیستند بر این واقعیت صحنه می‌گذارند که این اعداد نشان‌گر مبتلایانی هستند که تاکنون در سیستم بهداشتی ژاپن تشخیص داده شده‌اند. در این آمار علاوه بر تعداد مبتلایان از افراد عادی، تعداد کسانی که به دلیل انجام آزمایشات یا حمل و نقل این بیماران (کادر پزشکی و غیره) دچار شده‌اند نیز به صورت شفاف اعلام می‌شود.

تمامی اقدامات فوق به جامعه این اطمینان خاطر را می‌دهد که حاکمیت در حال انجام وظایف خود برای حفظ جان آنها است (فارغ از نتیجه) پس در حد توان به وظایف خود به عنوان یک شهروند مبادرت می‌ورزند. مشاهدات عینی بیانگر این تلاش جامعه بود. چه بسا در زمانی که تعداد مبتلایان ژاپن اکثراً مربوط به سرنشینان کشتی تفریحی کناره گرفته در بندر یوکوها بود، خیابان‌های شلوغ شهرهای بزرگ خالی از جمعیت شده بودند، میزهای خالی رستوران‌ها خبر از کاهش تفریحات روزمره ژاپنی‌ها می‌داد، عکس‌عابریان با صورت‌های ماسک زده در ایستگاه‌های مترو به تصاویر اول بسیاری از خبرگزاری‌ها تبدیل شد و کلیپ پخش شده از درگیری میان یک شهروند میانسال و جوانی که بدون ماسک سرفه می‌کرد نیز به خوبی جدی گرفتن این بیماری نزد ژاپنی‌ها را به تصویر می‌کشید.

روحیه تلاش جمعی ژاپنی‌ها در مواقع بحران و بلایای طبیعی که تاکنون چندین بار جهانیان را به تحسین واداشته است؛ روحیه‌ای که در زمان جشن‌ها نیز به وضوح مشاهده می‌شود. فصل بهار در ژاپن همراه با شکفتن شکوفه‌های ساکورا یکی از مهم‌ترین مواقع برگزاری این جشن‌ها است. شکوفه‌ای که در لغت به معنای جایگاه خدای کشتزار است و دیدن آن بر شاخه‌ها خبر از زمان مناسب برای آغاز کشت می‌دهد و در طول زمان مردمان ژاپن را به زیر خود برای جشن و شادمانی جمع می‌کرده است امسال بازدیدکنندگان زیادی نخواهد داشت. شکوفه‌هایی که سمبل زندگی و مرگ، آشنایی و جدایی هستند به حدی که به گل هفت روزه مشهور هستند، تفکر ناپایداری و غیرابدی بودن حیات و زندگی چندباره را در مردمان جزایر ژاپن نهادینه کرده‌اند.

جنگاوران ژاپنی جان خود را بی‌دغدغه در راه اربابان خود فدا می‌کردند و این اعتقاد در آن‌ها وجود داشت که گل زیبا فقط از آن درخت ساکورا است و انسان درست هم یک جنگاور است. اما همین مردم به اهمیت حیات کوتاه خود واقف هستند و نهایت تلاش را برای موفقیت و موثر بودن در زندگی به کار می‌برند. شاید تجربه بیماری کرونا

بار دیگر این واقعیت را به دیگر مردمان جهان نشان دهد که تا پیش از مرگ و نیستی با تلاش و همکاری جمعی می‌توان زندگی بهتری را تجربه کرد. بر بحران‌ها فائق آمد و پس از آن در جستجوی ریشه‌های بحران بود.

آلمان مقررات شدیدتری برای مقابله با کرونا اعلام کرد. دولت فدرال قصد ندارد قرنطینه برقرار کند اما خروج از خانه باید به حداقل برسد و در اماکن عمومی نباید بیش از دو نفر با هم باشند. تخلف از این مقررات طبق قانون مجازات دارد.

➤ آلمان

دولت آلمان برخلاف انتظار قرنطینه کامل و منع کامل رفت و آمد در کشور اعلام نکرده بلکه از شهروندان خواسته است، از خانه تنها برای رفع نیازهای ضروری خارج شوند و دیدار با افراد بیرون از اهالی خانه را به حداقل برسانند. آنگلا مرکل، صدراعظم آلمان، یکشنبه (۲۲ مارس) فشرده تصمیم‌هایی که با توافق رؤسای ۱۲ ایالت کشور گرفته شده را در کنفرانس مطبوعاتی و تلویزیونی به اطلاع شهروندان رساند.

مرکل گفته است که تصمیم‌های تازه برای مقابله با گسترش ویروس کرونا نتیجه تماس تلفنی میان روسای ایالت‌های آلمان و در سراسر کشور است و از آغاز دوشنبه (۲۳ مارس) به مثابه قانون به اجرا گذاشته می‌شود. صدراعظم نخست تأکید کرده است که به خاطر تداوم گسترش ویروس کرونا مقام‌های دولت آلمان مجبور شده‌اند به رغم خواست خود مقرراتی تصویب کنند که برخی از آزادی‌های شهروندان را محدود می‌کنند.

دولت فدرال به همراه ایالت‌ها بر طرحی ۹ ماده‌ای برای مقابله با پاندمی کرونا توافق کردند، که مهمترین نکات آن به شرح زیر است: تجمع‌های بیش از دو نفر در خارج از خانه ممنوع است. دیدارهای خانوادگی باید به حداقل کاهش یابد. افراد تا حد ممکن از خانه بیرون نروند و در اماکن عمومی حداقل فاصله یک و نیم تا دو متر را رعایت کنند. شهروندان همچنان مجاز هستند در صورت ضرورت به سر کار بروند، به دیگران کمک کنند و برای ورزش و هواخوری از خانه خارج شوند. دیدارهای ضروری در چارچوب مقررات و با رعایت احتیاط همچنان امکان‌پذیر است.

شهروندان باید از دیدارهای غیرضروری مانند مهمانی و پارتی چشم‌پوشی کنند. تمام کافه‌ها و میکده‌ها و رستوران‌ها تعطیل هستند. آنها حق دارند به مشتریان خود برای مصرف در خانه غذا تحویل دهند. تمام خدماتی که تماس نزدیک را لازم می‌دارند مانند آرایشگاه‌ها و سالن‌های زیبایی، تعطیل هستند. خدمات ضروری پزشکی همچنان در دسترس خواهد بود. نیروهای انتظامی و پلیس بر اجرای این مقررات نظارت خواهند کرد و متخلفان را جریمه می‌کنند. در بنگاه‌هایی که همچنان دایر هستند، مقررات نظافت و بهداشت باید به دقت رعایت شود.

این مقررات فعلاً تا دو هفته معتبر خواهد بود. آنگلا مرکل در پیام تلویزیونی ضمن سپاسگزاری از شهروندانی که توصیه دولت مبنی بر حداقل تماس و ارتباط را رعایت می‌کنند، ابراز امیدواری کرده است که دولت به اتخاذ تصمیم‌های سخت‌تر مجبور نشود.

➤ سنگاپور

کشور سنگاپور تجربه‌های بسیار مفیدی را در مواجهه با بیماری‌های واگیردار داشته است به طوری که وقتی درگیر بیماری سارس شد و ویروس مذکور سراسر چین را فرا گرفته بود، این اتفاق موجب اندوخته شدن تجربه‌های فراوان شد.

در سنگاپور به این نتیجه رسیدند که باید بر روی آینده برای کاهش هزینه‌های اقتصادی ناشی از تکرار مجدد چنین بیماری واگیرداری سرمایه‌گذاری کنند در همین راستا سنگاپور برای کنترل شرایط خود کنترل‌های جدیدی در رفت‌وآمدها و همچنین زیرساخت‌های بهداشتی اعمال کرد و بار دیگر در سال ۲۰۰۹ با ویروس آنفولانزای H۱N۱ یا همان آنفولانزای خوکی روبرو شد که در آن برهه سعی داشت از تجربیات اندوخته خود بهره ببرد.

این کشور برحسب تجربه تست‌های کووید-۱۹ را به سرعت آغاز کرد و در موازات آن تولید تجهیزات لازم برای این تست‌ها را افزایش داد، همچنین کنترل‌های شدیدی را بر ورود و خروج‌های بین‌المللی اعمال کرد (به طوری که سازمان بهداشت جهانی مخالف این اقدام است) و در نهایت این دولت تست یا درمان کووید ۱۹ را رایگان اعلام کرد (در صورتی که معتقدان به بازار آزاد این کار را نفی می‌کنند).

دولت سنگاپور پیش از حضور مردم در اغلب ساختمان‌های تجاری، مدارس و یا ورزشگاه‌ها دمای بدن آنان را کنترل می‌کند، زیرا تب یکی از اصلی‌ترین علائم ابتلا به کوید-۱۹ است و همچنین جهت تشویق مردم به خانه‌نشینی و رعایت حال افراد فاقد شغل به آنان یارانه پرداخت می‌کند و در مقابل افرادی که به قوانین احترام نمی‌گذارند را به شدت جریمه می‌کند تا بخشی از هزینه‌ها را از این طریق تامین کند و دچار کسری بودجه فراوان نشود.

یکی دیگر از تدابیر دور نگه داشتن کادر پزشکی از یکدیگر و جداسازی فیزیکی برای بیماران مختلف می‌باشد که باعث کاهش شیوع بیماری شود و جالب‌تر آنکه به گفته یک محقق سنگاپوری ما کار متفاوتی انجام نمی‌دهیم، بلکه آن را به نحو احسن انجام می‌دهیم.

➤ کره جنوبی

موثرترین و حیاتی‌ترین اسلحه کره جنوبی برای مقابله با شیوع کرونا انجام گسترده تست شناسایی این ویروس بوده است. به گزارش مقام‌های مسوول کره جنوبی در این کشور روزانه ۱۵ هزار تست کرونا به انجام رسیده است. در این کشور حتی ۵۳ تیم سیار تست نیز به خیابان‌ها فرستاده شده که از رانندگان پشت فرمان خودرو بدون مراجعه به مراکز پزشکی و حتی بدون تماس فیزیکی تست می‌گیرند. به ادعای نویسنده واشینگتن پست؛ دیگر عامل موفقیت کره جنوبی همکاری داوطلبانه مردم این کشور بوده است. فاکتوری که کشورهایی مانند ایران و ایتالیا که به همراه کره بیشترین آمار مبتلایان را علاوه بر چین دارند، از آن بی‌بهره بوده‌اند. در واقع بعد از شیوع کرونا، جامعه مدنی کره جنوبی به طور داوطلبانه وارد عمل شد و مردم تجمعات عمومی و دورهمی‌های بزرگ را لغو کردند. کلیساها نیایش‌ها را به فضای مجازی و آنلاین بردند. دولت موفق شد شهروندان را ترغیب کند از سفر به شهر دگو، که محل اصلی شیوع کرونا بود، خودداری کنند، بدون آنکه کل شهر را به زندان تبدیل کرده و به اصطلاح آن را قرنطینه کند.

البته برخی از اقدامات دولت کره جنوبی هم مناقشه‌برانگیز بوده‌اند. از جمله اتصال جی‌پی‌اس به مبتلایان، که با این کار به مردم امکان می‌دهد از محل حرکت و استقرار آنان آگاه باشند (البته بدون این که آنها را بشناسند) و در صورت تمایل از تماس با آنها پرهیز کنند. اگر چه ممکن است این کار تهاجمی به نظر آمده یا از نظر بسیاری نقض آزادی

این افراد قلمداد شود، اما در هر حال حتی این روش نیز بهتر از چین است که با کنترل مردم با پهباد و اندازه گیری دمای بدن آن‌ها در صورت لزوم از آسمان مواد ضد عفونی کننده می‌پاشد.

دولت کره جنوبی قرار است با واگذاری اوراق قرضه که آن را از طریق تزریق نقدینگی و کمک به بنگاه‌های اقتصادی تامین خواهد کرد، بار اقتصادی وارد بر مردم را کنترل کند. همچنین قرار است بخشی از هزینه‌های خود را برای تقویت سیستم بهداشتی واگذار کند و بخش دیگری نیز برای توسعه کسب و کارهای کوچک هزینه شود.

➤ فرانسه

فرانسه مانند چند کشور دیگر اروپایی از جمله ایتالیا و اسپانیا، برای مقابله با شیوع گسترده بیماری «کووید ۱۹» قرنطینه سراسری را به اجرا گذاشته است. ادوارد فیلیپ، نخست‌وزیر فرانسه چند روز پیش در راستای مقابله با شیوع ویروس جدید کرونا در این کشور مقررات سخت‌گیرانه‌تری را برای اجرای قرنطینه سراسری در این کشور اعلام کرد. او از امکان تمدید چند هفته‌ای قرنطینه سراسری در این کشور سخن گفت.

شورای حکومتی فرانسه چند روز پیش از دولت خواسته بود که نحوه اجرای قرنطینه در این کشور و مقررات آن را مشخص‌تر کند. به گفته ادوارد فیلیپ مقررات سخت‌گیرانه‌تر برای اجرای قرنطینه به اجرا درآمده است. بنا به تصمیم دولت فرانسه از این پس فرانسوی‌ها روزانه تنها یک ساعت و در فاصله یک کیلومتری خانه خود اجازه فعالیت ورزشی خواهند داشت. ساعت خروج از خانه نیز از این پس باید در گواهی تردد ذکر شود.

وزارت بهداشت فرانسه نیز برای مقابله با شیوع ویروس کرونا در این کشور راهکارهایی از جمله ایجاد خط تلفن رایگان برای پاسخگویی، اطلاع‌رسانی درباره خطرات بیماری، حمایت عاطفی و مبارزه با استرس حاصل از شیوع این ویروس را ارایه داده است. ارسال دستورالعمل از طرف این وزارتخانه به مراکز استانی و منطقه‌ای وزارت مزبور و به همه اورژانس‌ها و آتش‌نشانی‌های کشور از دیگر تمهیدات در نظر گرفته شده برای پیشگیری از شیوع این ویروس عنوان شده است.

وزارت بهداشت فرانسه همچنین فعالیت‌های تحقیقاتی در زمینه ویروس کرونا از سوی پژوهشگران موسسه پاستور و تعطیلی مراکز عمومی محل رفت‌وآمد افراد مبتلا به این بیماری را در دستور برنامه‌های خود قرار داده است.

فرانسه بخش دیگری از تمهیدات خود برای مقابله با شیوع ویروس کرونا را به اطلاع‌رسانی شفاف و روزمره در سایت‌های وزارت بهداشت در مورد این بیماری و علائم آن اختصاص داده است. پیش از این نیز، وزیر اقتصاد فرانسه با صاحبان صنایع و شرکت‌ها برای بررسی روند جلوگیری از تاثیر منفی ویروس کرونا بر اقتصاد این کشور تشکیل جلسه داد که در جریان آن کمبود کالاهای وارداتی از چین یا کاهش خرید کالاهای فرانسوی از سوی چین مورد ارزیابی قرار گرفت. از سویی، دولت فرانسه از شرکت‌های کوچک و متوسطی که تحت تاثیر منفی کرونا باشند، حمایت مالی می‌کند و این بخش‌ها مشمول بخشودگی مالیاتی و پوشش حق بیکاری و مرخصی موقت می‌شوند.

❖ واکنش مردم به تصمیم‌گیری دولت‌ها

حالا پرسشی که این روزها بین مردم و کاربران شبکه‌های اجتماعی بحث و جدل‌های زیادی راه انداخته این است که در گسترش کرونا در ایران مردم و دولت هر یک چه وظیفه‌ای دارند؟ شاید نگاهی به «گزارش بررسی سریع و آنلاین ابعاد اجتماعی بحران کرونا» که توسط محمد فاضلی، عضو هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی انجام شده، قابل تامل باشد. این استاد دانشگاه پرسشنامه‌ای با ۳۵ سوال را برای بررسی برخی ابعاد اجتماعی بحران کرونا در ایران از طریق اینترنت به اشتراک گذاشته که چهار هزار نفر با پر کردن پرسشنامه در این نظرسنجی شرکت کرده‌اند.

اگرچه فاضلی تاکید کرده است: «این گزارش بر مبنای داده‌های آنلاین است و معرف کل جامعه ایران نیست.» اما نگاهی گذرا به خلاصه اصلی‌ترین یافته‌های آن شاید بتواند اطلاعات خوبی از «نگاه مردم به شیوع ویروس کرونا در ایران» و «انتقادهای آنان نسبت به عملکرد دولت» نشان دهد.

طبق این گزارش، ۸۰.۵ درصد پاسخ‌گویان، کرونا را بزرگ‌ترین بحران اجتماعی می‌دانند که در طول عمر خود تجربه می‌کنند. این میزان اهمیت دادن به کرونا از سوی مردم، ظرفیتی برای اجماع‌سازی و بسیج عمومی برای جلب همکاری در جهت کنترل بیماری ایجاد می‌کند.

از طرفی، پاسخ‌گویان نمره بسیار بالایی (بیش از هشت از ۱۰) به خطر و جدیت بحران کرونا برای سلامت شخصی خودشان و کشور داده‌اند و نشان می‌دهد اکثریت مردم خطر کرونا را دست‌کم نگرفته‌اند.

همچنین طبق این تحلیل، نزدیک به ۷۰ درصد کسانی که سفر رفته‌اند، الزامی به این کار نداشته‌اند و به راحتی یا با سطحی از دشواری می‌توانسته‌اند از سفر صرف‌نظر کنند. بیش از سه‌چهارم پاسخ‌گویانی که سفر رفته‌اند معتقدند اگر سیاست‌های اعمال محدودیت و جرایم سفر وضع شده بود، از سفر صرف‌نظر می‌کردند. این داده، ظرفیت زیاد و دست‌باز سیاست‌گذار برای اعمال محدودیت و اطمینان از اثربخشی آن‌را نشان می‌دهد.

نکته قابل توجه دیگر در این تحقیق این است که میانگین اعتماد به مدیران بحران، پایین است (۳.۵۹ از ۱۰) و رضایت از عملکرد ایشان نیز همین‌گونه است (۳.۴۳ از ۱۰). نظر به شکل‌گیری اجماع ملی درباره خطرناک و مهم بودن بحران، اصلاح سیاست‌ها و رویه‌های اطلاع‌رسانی به نحوی که مولد اعتماد شود، بر کلیت ارتقای اعتماد در کشور نیز مؤثر خواهد بود. بنابراین سیاست‌گذار به فعالانه عمل کردن بیشتر، شفافیت بیشتر و جلب مشارکت بیشتر نیاز دارد.

درحالی که پس از گذشت بیش از یک ماه از گسترش ویروس کرونا در ایران، دولت تصمیم به قرنطینه شهرها گرفت، اکثریت قاطع پاسخ‌گویان (بیش از ۹۵ درصد) با هر تعلق طبقاتی از سیاست‌های محدود کردن سفرهای درون و برون‌شهری حمایت می‌کنند. از این‌رو سیاست‌گذار در این زمینه می‌تواند فعالانه و تهاجمی‌تر عمل کند.

همچنین طبق این گزارش، سطح حمایت از تعطیلی دو هفته‌ای کشور بسیار بالا (بیش از ۹۵ درصد) است. افزایش زمان تعطیلی به یک ماه سطح موافقت را به ۸۵ درصد کاهش می‌دهد اما کماکان سیاست‌گذار در این زمینه نیز با حمایت اجتماعی روبه‌رو می‌شود.

یافته مهم دیگر این پژوهش آنلاین این است که اگرچه نمونه، معرف نیست و اریب دارد اما فقط ۵۱.۷ درصد کسانی که مسافرت رفته‌اند غربالگری شده‌اند براین اساس، سطح پوشش غربالگری باید بهبود یابد.

از آنجایی که درصد بسیار بالایی (۵۳ درصد) از پاسخ‌گویان از آسیب و خسارت به کسب‌وکار و درآمدشان خبر داده‌اند و این وضعیت هشدارآمیز است بنابراین سیاست‌گذار باید فعالانه و تهاجمی، با جلب مشارکت عمومی برای مقابله با ویروس کرونا عمل کند. تقسیم کار ملی بین همه دستگاه‌های دولتی و حاکمیتی با حداکثر استفاده از داده‌ها،

تحلیل عواقب اقتصادی بحران برای کسب و کارها، دستیابی به داده‌های لازم برای سیاست‌گذاری هدفمند و آمادگی برای شرایط اقتصادی ناشی از بحران از جمله پیشنهادهای این استاد دانشگاه بهشتی تهران است. با این توضیح که به اشتراک گذاشتن شرایط با مردم در حالی که آگاهی ملی از عواقب بحران برای کشور وجود دارد، راهگشاست.

از دیگر یافته‌های قابل اشاره این است که شبکه اجتماعی تلگرام نقش بسیار مهمی برای اطلاع‌رسانی و کسب خبر ایفا می‌کند. ۴۱.۵ درصد پاسخ‌گویان از این شبکه برای دریافت محتوای مرتبط با کرونا استفاده می‌کنند. مجری این تحلیل پیشنهاد کرده است: «یکی از گزینه‌های سیاست‌گذار، تلاش برای رفع فیلتر تلگرام – حداقل در بازه زمانی تا پایان بحران کرونا – و توأمان ورود فعالانه و مؤثر در این فضا برای اطلاع‌رسانی، آگاهی‌بخش و سازنده است. کناره گرفتن از تلگرام توسط دستگاه‌های مرتبط با مدیریت بحران و فیلترینگ آن هیچ مشکلی را حل نمی‌کند.»

❖ بررسی عملکرد رسانه‌ها در پوشش اخبار و همکاری با دولت‌ها

یکی از ویژگی‌های نظام‌های سیاسی مردم‌سالار، توانایی پاسخگویی آنها در قبال عملکرد خود است. رسانه‌ها به‌عنوان یکی از اجزای قدرتمند جامعه مدنی و تاثیرگذار بر افکار عمومی نقش بسیار مهمی در واداشتن حکومت به پاسخگویی برعهده دارند.

برای بررسی عملکرد رسانه‌ها در چگونگی ارائه آمار و اطلاعات و انعکاس اقدام‌های دولت برای مقابله با ویروس کرونا، برخی صاحب‌نظران بر لزوم مهندسی فرهنگی برای پیشگیری از این ویروس در جامعه تاکید می‌کنند. عده‌ای هم بر این عقیده هستند که با بروز این بحران باید «سواد رسانه‌ای» مردم افزایش یابد. در این میان، رسانه‌ها می‌توانند برای ارتقای آگاهی جامعه یعنی تشخیص و مراجعه درست به منابع به‌منظور کسب اطلاعات و اخبار، نقش مهمی

داشته باشند. از طرفی، بر این نکته هم تاکید شده است که «رسانه‌ها در چنین وضعی مسوولیت دارند تا سلامت روحی شهروندان را جزو رسالت‌های خبرنگاری خود بدانند.»

این اظهارنظرها درحالی است که در نخستین روزهای شیوع ویروس کرونا در ایران، انجمن صنفی روزنامه‌نگاران تهران با انتشار مطلبی، از اهمیت عملکرد رسانه‌ها در مواقع بحرانی سخن گفت. این انجمن در این مطلب تاکید کرد: «ممکن است ساختار حاکمیتی مدیریت بحران این انتظار را از گزارشگران و خبرنگاران داشته باشد که صرفاً اخبار مثبت را پوشش دهند اما رسانه نیز متعهد است واقعیت را بی‌طرفانه منتشر کند.»

در بخشی از این بیانیه با اشاره به حوادث آبان ماه و سانحه سقوط هواپیمای اوکراین و واکنش‌های رسمی و رسانه‌ای به این موضوعات، توضیح داده شده است: «به رسمیت نشناختن رسانه‌ها و مواجهه رسانه‌ای توسط حاکمیت تا امروز درمورد رخدادهای مختلف تبعات ناخوش‌آیند بسیاری به وجود آورده و موجب تشدید عوارض شده است. با این وجود امیدواریم رویه یاد شده در مورد ویروس کرونا صدق نکند و این مستلزم آن است که به پیشنهادهایی که از سوی رسانه‌ها مطرح می‌شود توجه شود، چون در غیر این صورت ماجرا می‌تواند به یک بحران ملی تمام‌عیار بدل شود؛ یک بحران ملی که تمام نهادهای حاکمیتی به نوبه و سهم خود جزو بردارهای مؤثر در آن خواهند بود.»

اما وجه دیگر این قضیه، میزان همکاری رسانه‌ها با دولت برای آرایه آمار و اطلاعات درست و به‌موقع است. چند روز بعد از اعلام رسمی شیوع ویروس کرونا در ایران، به باور برخی کارشناسان، سیمای ملی آن‌چنان که باید، پیشگام ترغیب مردم به رعایت اصول ضروری و تقویت عزم ملی برای پیشگیری از کرونا نبود. حتی عملکرد سیمای ملی به دلیل تکرار سوگیری‌ها، مورد انتقادهای متعددی واقع شد، تا جایی که علیرضا معزی معاون ارتباطات و اطلاع‌رسانی دفتر رییس‌جمهوری، ۲۲ اسفند در حساب کاربری خود در توئیتر از عملکرد رسانه ملی انتقاد و تولیدات آن را فرصتی برای تمسخر دولت عنوان کرد. معزی نوشت: «متأسفم که آقای دکتر عسگری و مدیران صداوسیما هنوز نتوانسته‌اند به برنامه‌سازان و مجریان خود بقبولانند که بحران کرونا با دیگر بحران‌های ۶ سال گذشته متفاوت است. در این هجوم شوم کرونا به ایران در تحریم، ایرانی که پیش‌ازاین هم به دشواری اداره می‌شد، منصفانه یا حتی انسانی نیست که به عادت گذشته با نادیده گرفتن عمدی اطلاعات و تمسخر دولت و رییس‌جمهوری، فرصتی برای ویرال شدن ویدئوهای خود بسازند.»

پیش‌تر نیز حسام‌الدین آشنا، رییس مرکز تحقیقات استراتژیک ریاست جمهوری در حساب توییتری خود نوشته بود: «در حال حاضر مهم‌ترین اولویت کشور مدیریت مدبرانه مواجهه با این بیماری است. تا آنجا که من می‌دانم هر سه قوه تمام اهتمام، امکانات و تجهیزات خود را در این راه به خدمت گرفته‌اند. مشکل این است که برخی معاونان صداوسیما در جلسه‌های اطلاع‌رسانی کرونا به‌طور رسمی اعلام کردند مسوولیتی نمی‌پذیرند».

این رفتار صداوسیما موجب شد در هفته دوم گسترش ویروس کرونا در ایران، رییس جمهوری با اعلام اینکه «رسانه‌ها با شایعه‌سازی در مورد ویروس کرونا مقابله کنند» گفت: «جریان‌هایی امروز به دنبال برهم زدن آرامش روانی جامعه هستند در حالی که نیاز اصلی امروز جامعه ایجاد آرامش با محوریت آگاه‌سازی است».

به گفته حسن روحانی «رسانه‌ها و خبرنگاران باید تلاش کنند که فضا به سمت دو قطبی و جناح‌بندی‌های سیاسی کشیده نشود. درست است که مرجعیت اصلی اطلاع‌رسانی با صداوسیماست چون مخاطب چند ده میلیونی دارد اما این نافی تلاش‌ها و زحمات سایر رسانه‌ها نیست».

رییس جمهوری این پرسش را مطرح کرد که «آیا اطلاع‌رسانی منصفانه و حرفه‌ای در شرایط بحران این است که افراد از هر فرصتی حتی به قیمت موج‌سواری روی جان انسان‌ها برای تخریب دولت استفاده کنند؟»

این انتقادات در حالی مطرح شده که به اعتقاد صاحب‌نظران «صداوسیما به دلیل موقعیت منحصر به فردی که در جایگاه تلویزیون رسمی کشور دارد، رسانه‌ای بسیار مهم و اثرگذار است؛ رسانه‌ای که امروز بیش از پیش مورد توجه است و دو وظیفه حیاتی را باید در روزهای بحران شیوع یک ویروس اجرا کند: اطلاع‌رسانی و سرگرمی». اطلاع‌رسانی با این هدف که مردم از آخرین اطلاعات درباره وضعیت کشور و بیماران کووید ۱۹ مطلع شوند و سرگرمی از این حیث که طیف‌های مختلف مخاطبان سرگرم شوند و در خانه بمانند.

اما در این میان انتقادهایی نیز مبنی بر اینکه «آمار اعلامی از سوی دولت واقعی نیست» مطرح می‌شود. یکی از نخستین افرادی که این موضوع را مطرح کرد نایب رییس مجلس بود. به گفته مسعود پزشکیان «آمار مبتلایان به کرونا واقعی نیست چرا که بیمارستان‌ها ندارند». این سخنان در حالی است که به گفته برخی، «گزارش‌های غیررسمی حاکی از تفاوت چشمگیر آمار واقعی مرگ بر اثر ابتلا کرونا با آمار رسمی است». گزاره‌ای که بنابر اعلام رسانه‌ها، اگر صحت

داشته باشد انتقادهایی را به عملکرد دولت در عدم ارایه آمار شفاف و اطلاع‌رسانی درست به مردم به دنبال خواهد داشت چرا که موجب بی‌اعتمادی جامعه خواهد شد و کار را به مرور برای رسانه‌ها به منظور اعتمادسازی عمومی دشوار می‌کند.

نحوه عملکرد سایر کشورها نیز کم‌وبیش با انتقادهایی از سوی مقام‌های بلندپایه آن‌ها همراه بوده است. بیل گیتس، بنیانگذار مایکروسافت یکی از آن‌هاست. به اعتقاد او «ایالات متحده شانس خود را برای مهار کرونا بدون قرنطینه اجباری از دست داده است. ما به اندازه کافی سریع عمل نکردیم تا توانایی جلوگیری از مهار کرونا را داشته باشیم». گیتس ضمن تایید تاثیر اقتصادی «فاجعه‌بار» کرونا، پیشنهاد قبلی خود را تکرار کرد که «قرنطینه باید ۶ تا ۱۰ هفته به طول انجامد.» او از ایالات متحده خواست تا ظرفیت و استراتژی آزمایش خود را بهبود ببخشد.

به گفته بنیانگذار مایکروسافت «بیشتر دولت‌های ایالتی و محلی شروع به تذکر دادن به شهروندان کرده‌اند که خانه‌های خود را ترک نکنند. اما به نظر می‌رسد این اطلاع‌رسانی و تشویق به قرنطینه خانگی به موقع انجام نشده است. زمان انجام چنین تدابیری به ژانویه برمی‌گردد.»

رسانه‌ها در دیگر کشورها چگونه عمل می‌کنند؟ به عنوان مثال، کاخ سفید هفته گذشته اعلام کرد: «به شرکت‌های بزرگ رسانه‌ای، بسترهای دیجیتال و سازمان غیرانتفاعی «شورای آگهی» ملحق می‌شود تا اطلاعات صحیح و به موقع درباره حفظ فاصله از یکدیگر، بهداشت و نظافت و سلامت ذهن را به طور مستقیم در اختیار آمریکایی‌ها قرار دهد.» بنا بر بیانیه کاخ سفید، این اطلاعیه‌ها مردم را به وبسایت دولتی «کرونا وایروس»، که یک منبع مرکزی برای اطلاعات روزآمد درباره این بحران است، هدایت می‌کند.»

براین اساس در آمریکا، رسانه‌ها بخشی از وقت پخش برنامه‌های خود را به رایگان به انتشار محتوایی که از طریق «مرکز پیشگیری و کنترل بیماری‌ها» و «وزارت بهداشت» ایالات متحده هماهنگ شده است، تخصیص می‌دهند.

همچنین «ان‌بی‌سی یونیورسال» ویدیوها و طرح‌های گرافیکی به زبان‌های انگلیسی و اسپانیولی را با هدف اطلاع‌رسانی برای گروه‌های پرخطر تهیه می‌کند. «ویاکام سی‌بی‌اس» نیز با مشارکت «شورای آگهی» بر اهمیت رعایت فاصله اجتماعی تمرکز می‌کند.

برنامه‌ریزی رسانه‌های آمریکایی برای پوشش رویدادهای گسترش ویروس کرونا در این کشور به همین‌ها ختم نمی‌شود چراکه «والت دیزنی» و شبکه زیرمجموعه آن «ای بی سی» پیام‌هایی را در این باره به خانواده‌ها می‌رساند. از طرفی، «آی‌هارت‌مدیا» از طریق شبکه ایستگاه‌های رادیویی‌اش موضوع‌های مرتبط با ویروس کرونا را در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد.

این اقدام‌های دولت آمریکا درحالی است که در نخستین روزهای همه‌گیری ویروس کرونا در جهان، روزنامه فایننشال تایمز در گزارشی نوشت: «آمریکا بنا به دلایل متعدد، از جمله تعداد بالای افراد بیمه نشده و لاپوشانی اولیه بنا به دلایل سیاسی، در برابر شیوع سریع ویروس کرونا بسیار آسیب‌پذیر شده است.» طبق این گزارش «مقام‌های حوزه سلامت عمومی و دانشگاهیان نگران این هستند که تعداد بالای افراد بیمه نشده، عدم مرخصی‌های استعلاجی با حقوق، و وجود یک طبقه سیاسی که این تهدید را کوچک‌نمایی کرده می‌تواند به این معنا باشد که سرعت انتشار ویروس کرونا در آمریکا ممکن است بیش از هر کشور دیگری باشد.»

رسانه‌های انگلیس نیز با اعلام آخرین تدابیر اتخاذی دولت برای مقابله با شیوع ویروس کرونا به مردم تاکید می‌کنند که «باید در خانه بمانید.» روزنامه‌های انگلیس به نقل از کارشناسان هشدار داده‌اند که در صورت ادامه شیوع ویروس با این سرعت، بیمارستان‌ها نمی‌توانند خدمات‌رسانی کنند. چند روز پیش روزنامه گاردین نیز سخنان بوریس جانسون، نخست‌وزیر انگلیس را که به مردم این کشور هشدار داد «در خانه‌هایتان بمانید این یک وضعیت فوق‌العاده است» را به‌عنوان تیتراژ اصلی خود انتخاب کرد. در همین روز عنوان تیتراژ روزنامه تایمز نیز «باید در خانه بمانید» بود. در این گزارش به سخنان جانسون درباره وضعیت فوق‌العاده در این کشور تاکید شد.

❖ تحلیل راهکارها و جمع‌بندی

مروری بر اتفاق‌ها و عملکرد دولت‌ها در همین چند هفته اخیر نشان می‌دهد بسیاری از کشورها در اتخاذ سیاست و استراتژی مناسب برای مهار بیماری کووید ۱۹ در ابتدا با خطا روبرو شده‌اند و در ادامه روش‌های خود را برای دستیابی به نتیجه بهتر تغییر داده‌اند، یا اینکه در میانه راه به دلیل عدم دستیابی به آنچه مدنظر بوده، به راهکارهای دیگر کشورها به‌عنوان الگوی مقابله با این ویروس رو آورده‌اند. دولت ایران نیز از این قاعده مستثنا نبوده است.

به نظر می‌رسد مهم‌ترین اصرار دولت‌ها از جمله ایران بر قرنطینه نکردن شهرها در همان هفته‌های نخست این بود که اقتصاد از این اتفاق صدمه بیشتری نبیند چراکه تعطیلی اصناف، کارخانه‌ها و به‌طور کلی کسب و کارها تحمیل هزینه به دولت‌هاست. این درحالی است که ژانگ ونهونگ، محقق چینی بیماری‌های عفونی و مسوول طرح‌های مقابله با کروناویروس گفته است: «تنها روش مقابله با کرونا ویروس تعطیلی کلی جهان به مدت چهار هفته است.»

حالا هم طبق آخرین تصمیم دولت، قرار است شهرهای ایران قرنطینه شوند، راهکاری که از همان ابتدا بسیاری از مسوولان و نمایندگان مجلس بر آن تاکید داشتند و آن را تنها راه مقابله با شیوع این ویروس می‌دانستند.

ضلع مهم دیگر مولفه‌های مقابله با شیوع ویروس کرونا، مردم است. در این بخش، تجربه جهانی نشان می‌دهد همیشه و همه‌جا بخشی از مردم به توصیه‌ها عمل نمی‌کنند و این وظیفه دولت‌هاست که از جان شهروندان‌شان دفاع کنند. اضافه بر این بخشی از مردم که در آمد روزانه دارند و حمایت مالی هم از دولت دریافت نمی‌کنند مجبورند به کار روزانه خود ادامه دهند. برخی نیز به دلیل تعطیل نشدن واحد صنفی یا تولیدی از سوی کارفرما مجبور به حاضر شدن در محل کار است. از این رو نکته مهم، لزوم صدور دستورالعمل ابلاغی از سوی دولت به تمامی مشاغل مبنی بر اجباری شدن تعطیلی کسب و کارهاست. آموزش به مردم از طریق رسانه‌های جمعی و تاکید بر «خانه ماندن»، توضیح دقیق وضعیت کشور در برابر این بیماری و گوشزد کردن خطرات احتمالی و تکرار برنامه‌هایی از این دست برای کاهش تعداد مبتلایان و قطع زنجیره انتقال نیز اهمیت به‌سزایی دارد. از طرفی، اعمال محدودیت‌های سختگیرانه از سوی دولت‌ها نیز می‌تواند راهگشا باشد.

تجربه کشورهای چین، ایتالیا، اسپانیا و بسیاری از کشورهای دیگر نیز نشان می‌دهد در صورتی که این مقررات جدی در شهرها اعمال شود، میزان تردد به شدت کاهش می‌یابد. مردم به مرور رفت و آمد خود را به حداقل ممکن کاهش داده‌اند و به فاصله‌گذاری اجتماعی توجه کرده‌اند.

در این میان، نقش رسانه‌ها در چگونگی انتشار اخبار مرتبط و میزان همکاری آن‌ها با دولت با این نگاه که رسالت خود را نیز در نظر بگیرند، اهمیت زیادی دارد. موضوعی که انجمن روزنامه‌نگاران تهران نیز همزمان با وقوع این بحران بر آن تاکید دارد «اهمیت اعتمادسازی در میان مردم» است. بنا بر اعلام این انجمن «نوبت آن است که کوروناویروس را نه یک ماجرای دیگر بلکه احتمالاً آخرین فرصت برای صادق بودن بدانیم؛ فرصتی برای نجات اعتماد مردم به

خودمان، که منتظرش نبودیم اما رخ داد؛ فرصت ناگزیری که دوست نداشتیم دست دهد، اما حالا یک واقعیت است و محکومیم به پذیرفتن آن.»

از طرفی، تاکید برخی کارشناسان اجتماعی این است که علاوه بر تاکید بر انتشار اخبار صحیح و شفاف باید سلامت روان افراد هم مورد توجه باشد. به اعتقاد آنها «بین جسم و روان یک رابطه تنگاتنگ وجود دارد، شادی و خوشی باعث افزایش مقاومت بدن می‌شود. بر این اساس در داخل یک جامعه اگر نگرانی به وجود آید، این عوامل روی سیستم دفاعی بدن که در مقابل ویروس‌ها باید مقاومت کند، تاثیر می‌گذارد و سطح مقاومت را پایین می‌آورد. بنابراین در این برهه زمانی که ویروس کرونا شیوع پیدا کرده است، رسانه‌ها باید به «سلامت روانی» شهروندان توجه کنند و از نشر خبرهای نادرست بپرهیزند.»

WWW.ABABC.IR

کرونا؛ پاسخگویی دولت‌ها به افکار عمومی

**واکنش مردم به تصمیم‌گیری‌ها و عملکرد
رسانه‌ها در پوشش اخبار**

نشانی: خیابان کریم خان - خیابان ایرانشهر شمالی - خیابان شهید ملکیان - شماره ۲۴

کدپستی: ۱۵۸۴۷۵۵۶۳۳

تلفن: ۸۸۸۶۳۹۶۱ - ۸۸۸۶۳۹۶۲